

Cəmiyyətin mənəvi həyat sferaları

Cəmiyyət iki hissədən –maddi və mənəvi həyatdan ibarətdir. Əgər cəmiyyətdəki bütün maddi nemətlərin istehsalı prosesi, insanların əmək fəaliyyətinin maddiləşməsi sahəsi, sosial-maddi yaşayış tarixi, başqa sözlə, maddi-ictimai varlığı cəmiyyətin maddi həyatını təşkil edirsə, mənəvi fəaliyyət dairəsi: təhsil, peşə, ixtisas fəaliyyəti, elmi-texnoloji hərəkatların, davranışın, mənəviyyatın, dünyagörüşün ənənələrin və s. məcmusu isə mənəvi həyatı təşkil edir. Mənəvi həyat tərzini maddi yaşayış usulu, maddi –ictimai varlığın əsasında quruluş müəyyən edir. Elə ona görədir ki, hər bir ictimai-iqtisadi formasının xarakterinə uyğun spesifik mənəvi həyatı olur. Cəmiyyətin mənəvi həyatı anlayışını çox zaman “ictimai şüur” anlayışı ilə eyniləşdirirlər. Lakin onlar bir-birinə yaxın anlayışlar olsalarda, eyni deyildilər. Mənəvi həyat ən ümumi ifadə edib, geniş əhatə dairəsində malikdirsə, ictimai şüur onun tərtib hissəsi dir, əhatə dairəsi cəhətdən nisbətən məhduddur. Cəmiyyətin mənəvi həyatının heçdə bütün tərkib hissələri (mədəniyyət, dünyagörüşü, adət-ənənələr, təhsil, peşə fəaliyyəti və s.) ictimai şüur anlayışına aid edilə bilməz. Bilməkdə kifayətlənmək olmaz. İnsanlar maddi-iqtisadi fəaliyyəti kimi belə müəyyən siyasi və əxlaqi ideyaları rəhbər kimi bilik, baxışlar və nəzəriyyələr əsasında hərəkat baxış və nəzəriyyələr isə cəmiyyət həyatında mühüm rol oynayan ictimai şüur sahəsinə aiddir.

Cəmiyyətin mənəvi həyatı anlayışı gerçəkliyin sahəsini nəzərdə tutur ki, burada obyektiv, fərddən üstün səciyyə daşıyan reallıq qarşımıza çıxan predmetli aləm formasında yox, məhz bizim özümüzdə mövcud olan, insanın şəxsiyyət kimi ayrılmaz tərkib hissəsi şəklində çıxış edən reallıq kimi anlanılır. Bu anlayışın təhlili göstərir ki, burada bir müəyyən ziddiyyətlə qarşılaşırıq: yəni ruh, ideal olan başlanğıc özbaşına mövcud deyil, lakin eyni zamanda onlar – fərddən kənardadır, ümumi və obyektiv səviyyə daşıyır, yəni sanki insandan asılı deyil.

İctimai şüur-ictimai varlığın inikasıdır. Cəmiyyətin mənəvi həyatının başlıca hissəsidir. İctimai şüur- insanların əməli fəaliyyətində istinad etdikləri və rəhbər tutduqları ictimai ideya və nəzəriyyələrin, siyasi, elmi, hüquqi, fəlsəfi, dini, əxlaqi, bəddi baxışların, ictimai hiss, psixoloji, vərdiş və mənəvi keyfiyyətlərin məcmusudur. İctimai şüurun inikas obyektini –ictimai varlıqdır, insanı əhatə edən gerçəklikdir. İctimai şüur yekcins deyildir. İctimai varlığın rəğarəng və çoxsahəli olmasına uyğun olaraq, onun inikasını olan ictimai şüurda müəkkəb struktura malikdir. İctimai şüurun struktur komponentləri sırasında ictimai şüur səviyyələrinin –elmi-nəzəri və adi-gündəlik şüurun, ictimai ideologiya və ictimai psixologiyanın, ictimai və fərdi şüurun düzgün dərk edilməsinin. İctimai şüur formalarının qarşılıqlı əlaqə və təsirinin müəyyənləşdirilməsinin xüsusi əhəmiyyəti vardır. İctimai varlıq ictimai şüurdan asılı olmayaraq mövcuddur. İctimai şüur ictimai varlıqdan doğrusudu, onun nəticəsidir və